

Stará jablň vypravuje

Příběh ovocného stromu

Krása
a přírodní bohatství venkova
Železnohorského regionu

www.zeleznohorsky-region.cz

Stará jablň vypravuje

Švestka v květu u pláňového plotu

“ V půdě a životě rostlin, popásajících se stádech a bzukotu včel, je něco věčného. Je to svět, kde se vše s každým novým jarem a létem opakuje, a to člověku dodává pocit jistoty. Pečuje o pole a zahrady, a tím se stará o svět... Na poli musíte hrát podle pravidel semen, oblaků a vody, zatímco ve městě máte častěji pocit, že silný jedinec si sám volí pravidla. ”

Václav Cílek, Co se děje se světem?

“ Podstatou života, a tedy i vesmíru, je učení. Nejde o pouhé vstřebávání nových pojmů... Právě učení spočívá v pochopení, a hlavně prožití přírodních zákonů a principů. ”

Marie Vilánková, Léčba informací

Slovo na úvod	2–3
Ovocný strom Historie a význam ovocných stromů, odrůdy	5–7
Ovocný strom Podnože, tvar	8–9
Vyprávění první O sázení stromu a významu hnoje	12–14
Vyprávění druhé O ořešáku královském a o namáhavé práci	16–19
Vyprávění třetí O třešních	20–22
Vyprávění čtvrté O slivoních	23–25
Vyprávění páté O hrušních, trochu o jabloních a také o starých krajových odrůdách	26–29
Vyprávění šesté O lukách a polích a starém obrazu venkova	30–33
Vyprávění sedmé O historii venkova po 2. světové válce	34–37
Vyprávění závěrečné	38–39
Výběr ovocného stromu	40–43
Jdeme sázet	44–45

Člověk je součástí přírody a měl by respektovat její životní cykly, zdroje a potřeby, jak v rámci společnosti, tak sám pro sebe. Příroda tu vždy byla, je a bude, ale její možnosti nejsou nevyčerpatelné. Je tedy nutností o jejím současném stavu hovořit a hledat konkrétní řešení, která vycházejí z její přirozenosti. Vrátit řekám přirozené rozlivy, vysazovat stromy, hluboce orat půdu a pěstovat plodiny, které ji nevyčerpávají, nepoužívat chemická hnojiva, dělit velké pozemky výsadbou remízků, zachovávat pastviny, louky, atd. Bohužel se péče o přírodu neslučuje s rozvojem ekonomiky a nárůstem naší konzumní spotřeby. Umíme intenzivně obhospodařovat krajinu, umíme zvýšit její produkci na základě rozvoje technologií. Ale je tato cesta vhodná? Jak dlouho ještě příroda tuto naši intenzivní „péči“ vydrží?

Bez čistého vzduchu nemáme co dýchat, bez hojnosti vody nemáme co pít, bez zdravé půdy nemáme co jíst. Na tomto základním faktu životních potřeb nezměníme nic sebedokonalejšími technologiemi.

Každý z nás, když dostaneme hlad, si rádi pochutnáme na dobrém a zdravém jídle. A to získáme pouze ze zdravé přírody. Z nezdravé půdy a vody nelze vypěstovat zdravé plodiny a píce pro dobytek, jehož produkty konzumujeme. Nastala tedy doba zcela vědomě volit mezi kvalitou a kvantitou. Cíleným využitím regionální produkce na rozdíl od celosvětové... Bouří se příroda, bouří se i náš lidský organismus, který není schopen se takovému rychlému vývoji přizpůsobit.

Pojďme se podívat na život na venkově dříve a dnes, v historických a současných souvislostech. Pojďme se zamyslet nad příčinami a důsledky aktuálního stavu přírody.

V Železnohorském regionu je mnoho lidí, kteří se příkladně starají o přírodu, krajinu, farmaři, chovají dobytek, pěstují ovoce a zeleninu, jsou drobnými chovateli, zahrádkáři, myslivci či včelaři. Můžete se od nich poučit, inspirovat a dát tak své činnosti hlubší smysl. Ne vše staré a nemoderní je automaticky špatné. Dříve lidé naslouchali přírodě a uměli si poradit v mnoha životních situacích. Jednali s intuicí a znali věci, které my nyní složitě vědecky objevujeme.

Pojďme se tedy navrátit ke kořenům a hledat krásu života na venkově.

Pojďme si povídat, co my – lidé – můžeme udělat pro zdravou přírodu, která je naší jedinou budoucností.

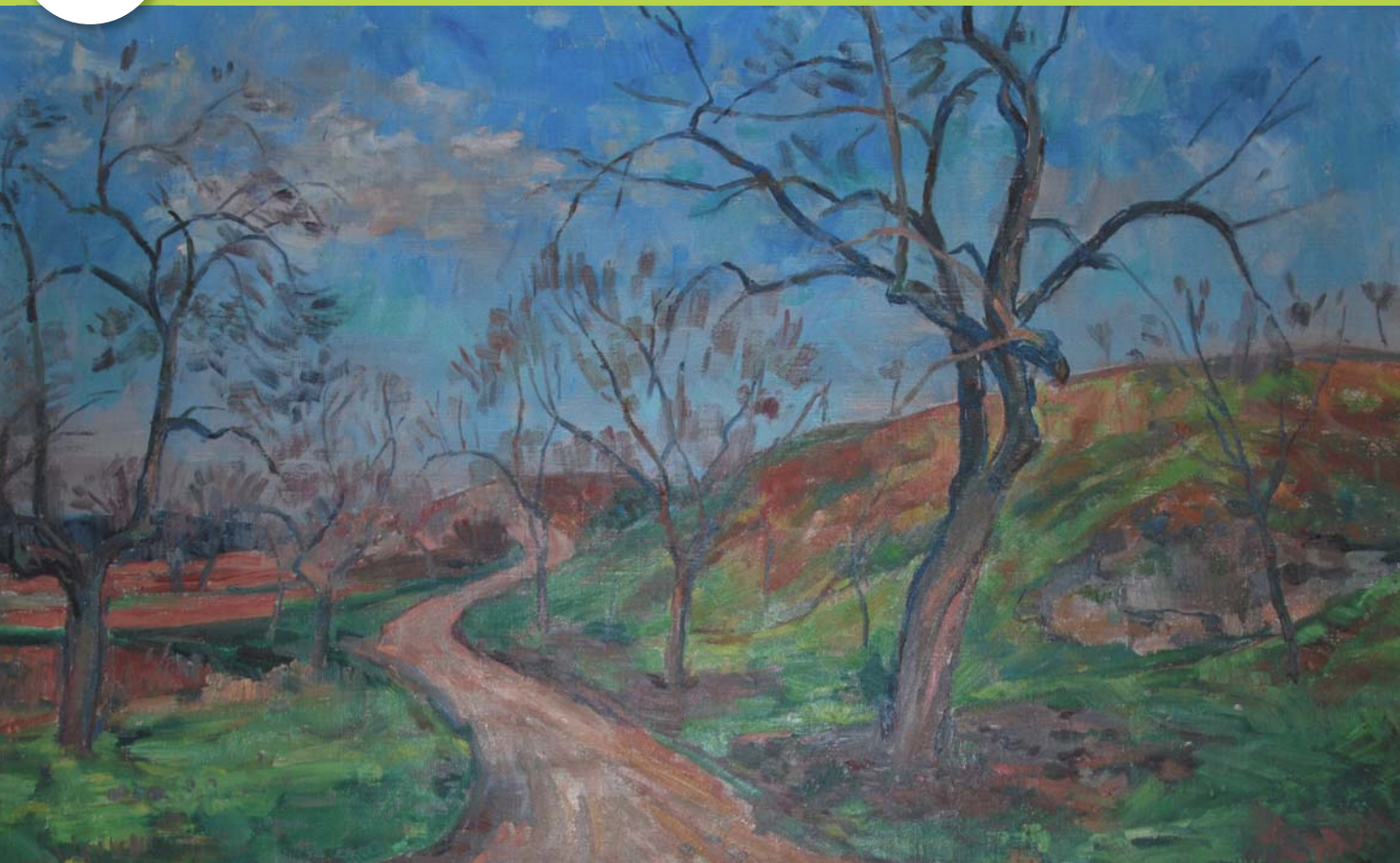
Pojďme si vyprávět příběh ovocného stromu...

Tým Železnohorského regionu

Stará jablň vypravuje

Záchrana a obnova zdravé krajiny je obtížná věc. Abychom se nelekli, že je to moc velké „sousto“ a úplně se na to nevykašlali, pojďme si říct, co můžeme udělat. Můžeme vysadit ovocný strom a nemusí to být ve volné krajině, ale na naší zahrádce. Bude to pro naše potěšení z dobrých plodů, ale také pro potěšení naší duše. Abychom krajině i sobě výsadbou stromu darovali něco opravdu cenného, neměl by být strom ledajaký: měl by to být ovocný strom staré krajové odrůdy, vzrůstný vysokokmen.

Tak, teď jste možná úplně neporozuměli, co ta slova znamenají a jaký ten strom má být. Pojďme si tedy něco o ovocných stromech povědět.

HISTORIE OVOCNÝCH STROMŮ

Ovocné stromy nás provázejí již dlouhá staletí a asi málokdo si dnes dokáže představit život bez jablek, hrušek, švestek či ořechů. Plané ovocné stromky rostly původně ve volné krajině, třeba na okrajích lesa. První archeologické doklady o využívání ovocných dřevin pocházejí z dob Velkomoravské říše (nález pecek z broskve). Těž záznamy arabských cestovatelů z poloviny 10. století n. l. zmiňují pěstování ovocných dřevin ve slovanských zahradách.

Kulturní ovocné stromy se původně pěstovaly převážně v klášterních zahradách a teprve ve 13. století se rozšířily i do venkovských zahrad. Velký rozkvět ovocnářství nastal za Karla IV. Tehdy už bylo známo 9 odrůd jableň a 17 odrůd hrušní. V sadech rostly i vlašské ořešáky, třešně, slívy (tedy švestky) a taky broskvoně. Další velký rozkvět nastal za vlády Rudolfa II. (1576–1611). České ovocnictví bylo již v 16. století velmi vyspělé a počátkem 17. století bylo dáváno za vzor celé Evropě.

VÝZNAM OVOCNÝCH STROMŮ

Každý dům měl v minulosti zelinářskou zahrádku a za domem na ni navazoval ovocný sad. Ovocné sady z vysokých dlouhověkých stromů byly po staletí naprosto samozřejmou součástí vesnice, ale i krajiny. Starý ovocný sad i každý jediný strom je nesmírnou kulturní hodnotou – podobně jako např. křížek v polích obklopený lípami. Ovocné sady a vysoké ovocné stromy z venkovské krajiny kvapem mizí, proto je tento tradiční prvek dnes v podstatě prvkem nejohroženějším. Vysoký ovocný strom – jejich alej či sad, je tradičním prvkem venkovské krajiny a je ničím jiným nenahraditelný. Vysoké ovocné stromy slouží nejen jako užitková dřevina, ale i jako okrasný strom, který dává dostatek stínu.

ODRŮDY

Rádi bychom vás inspirovali k výsadbě **ovocných stromů starých krajových odrůd**. Plody starých a krajových odrůd ovocných stromů mají mnohdy mnohem zajímavější chuť než ty nejnovější. Třeba jablka: Grávštýnské červené, Hvězdnatá reneta, Červený podzimní kalvil, Malinové hornokrajské, Moravská jaderňička... Právě i výtečná chuť starých odrůd jabloní pomohla k jejich zachování, protože mlsní pamětníci na ně nedali dopustit a nikdy by je nevyměnili za obligátní Golden Delicious. Mnohé ze starých odrůd, prověřené časem, odolávají velmi dobře i chorobám a škůdcům. Navíc jsou cenným dědictvím po našich předcích a kdyby z krajiny zcela vymizely, byla by to nenávratná škoda.

Odrůdu vybíráme nejčastěji podle chuti a pak také podle toho, kdy chceme ovoce sklízet. Máme rané, polorané a pozdní odrůdy třešní, slivoní, meruněk i broskví. U jabloní a hrušní dokonce můžeme počítat v případě podzimních a zimních odrůd se skladováním...

Historie a význam ovocných stromů, odrůdy

Pak je dobré vzít v potaz ještě mrazuvzdornost. Třeba raná meruňka do vyšších poloh není nejlepší nápad, protože je velká pravděpodobnost, že ji v plném květu třeba na začátku dubna zastihnou pozdní mrazíky. Květy pomrzou a nebudete mít ani meruňku.

Některé odrůdy jsou náchylnější na různé nemoci, jiné jim odolávají lépe. Nad tím je třeba také se zamyslet. Například u švestek nemá smysl sázet jiné odrůdy než ty, které jsou tolerantní nebo rezistentní na nemoc šarku. Každá odrůda není vhodná do vyšších poloh, ale mezi starými krajovými najdeme i ty, které ji snesou.

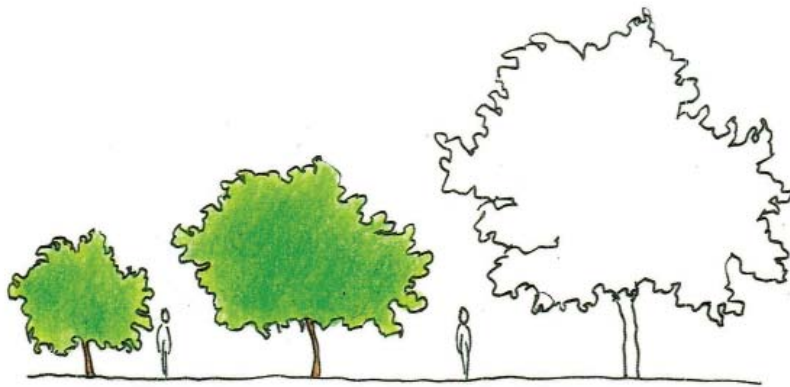

PODNOŽE

U ovocných stromů nejde jen o odrůdu, ale i o to, na jaké podnoži je tato odrůda naroubovaná. Podnož to je jakýsi „podstavec“ stromu. Podnož určuje, jak velký strom bude, tedy, jak bujně poroste, jaký bude mít kořenový systém a jaké zvládne půdy.

Uvědomujete si, že všechny opravdu staré ovocné stromy jsou vysoké a mohutné? Je to tím, že **jejich podnož je semenná a z takové naroste velký strom**. V polovině 20. století přišly do módy zákrsky a čtvrtkmeny. Když chceme nebo potřebujeme, aby stromek zůstal malý, musí být naroubován na slabě rostoucí podnoži „moderní“ (těch je řada typů). Stromky na takové podnoži ale musíte sázet do opravdu dobré humózní půdy a potřebují celoživotní péči. Musíte je pořád přihnojovat a zalévat, abyste dostali patřičnou úrodu a taky okopávat. Plodí asi jen dvacet let, ale pravda, že mohou rodit třeba už dva, tři roky po výsadbě.

Podnože a tvar

Stromy na semenné podnoži dobře kotví, lépe si hledají vodu i živiny a jejich životnost dosahuje několik desítek let (klidně 100 a více). Při přiměřené péči dávají užitek několika generacím.

TVAR

A ještě jedna věc: ovocné stromy lze napěstovat do různých pěstitelských tvarů. Úplně jednoduše se dá říct, že to záleží na tom, jak dobře se na strom leze (rozuměj bez žebříku). Na strom se samozřejmě leze dobře podle toho, jak nízko nebo vysoko má nasazenou korunu. Tedy jak nízko nebo vysoko má spodní větve. Dolní větve vždy zůstanou ve výšce, kde byly, když byl stromek malý. Růstem stromu se patra větví na kmeni nezdvihají, ale časem budou masivní, tlusté.

Když se na strom dobře leze, tak dá rozum, že se pod ním ale hůř chodí a seče tráva, protože překáží právě ty větve, které jsou nízko.

Jabloně, hrušně, třešně a slivoně narobované na semenné podnoži lze pěstovat jako polokmen a vysokokmen. Takže bude-

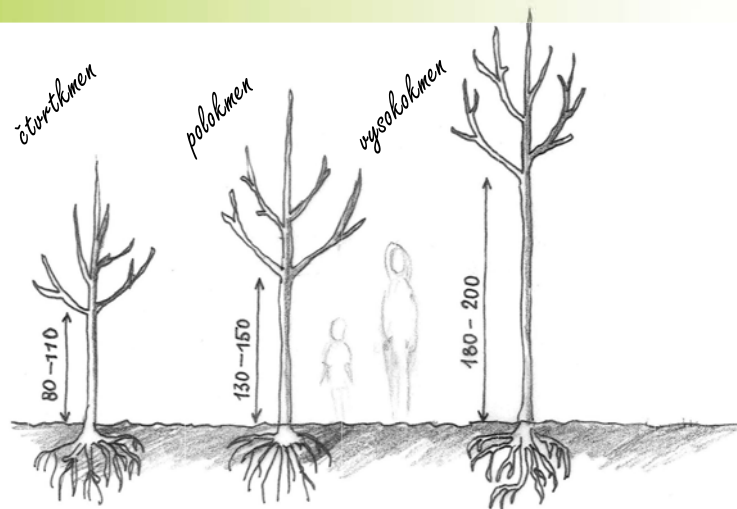
me mít v budoucnu veliký strom s větvemi nasazenými spíše výš, tak jak to mívali naši předkové.

Když chceme ovocný strom tvarovat jako polokmen nebo vysokokmen, musíme ve školkách pořídit špičák a korunku teprve sami napěstovat.

Čtvrtekmen (ČK) stromek s korunkou založenou 80–110 cm nad zemí

Polokmen (PK) stromek s korunkou založenou 130–150 cm nad zemí

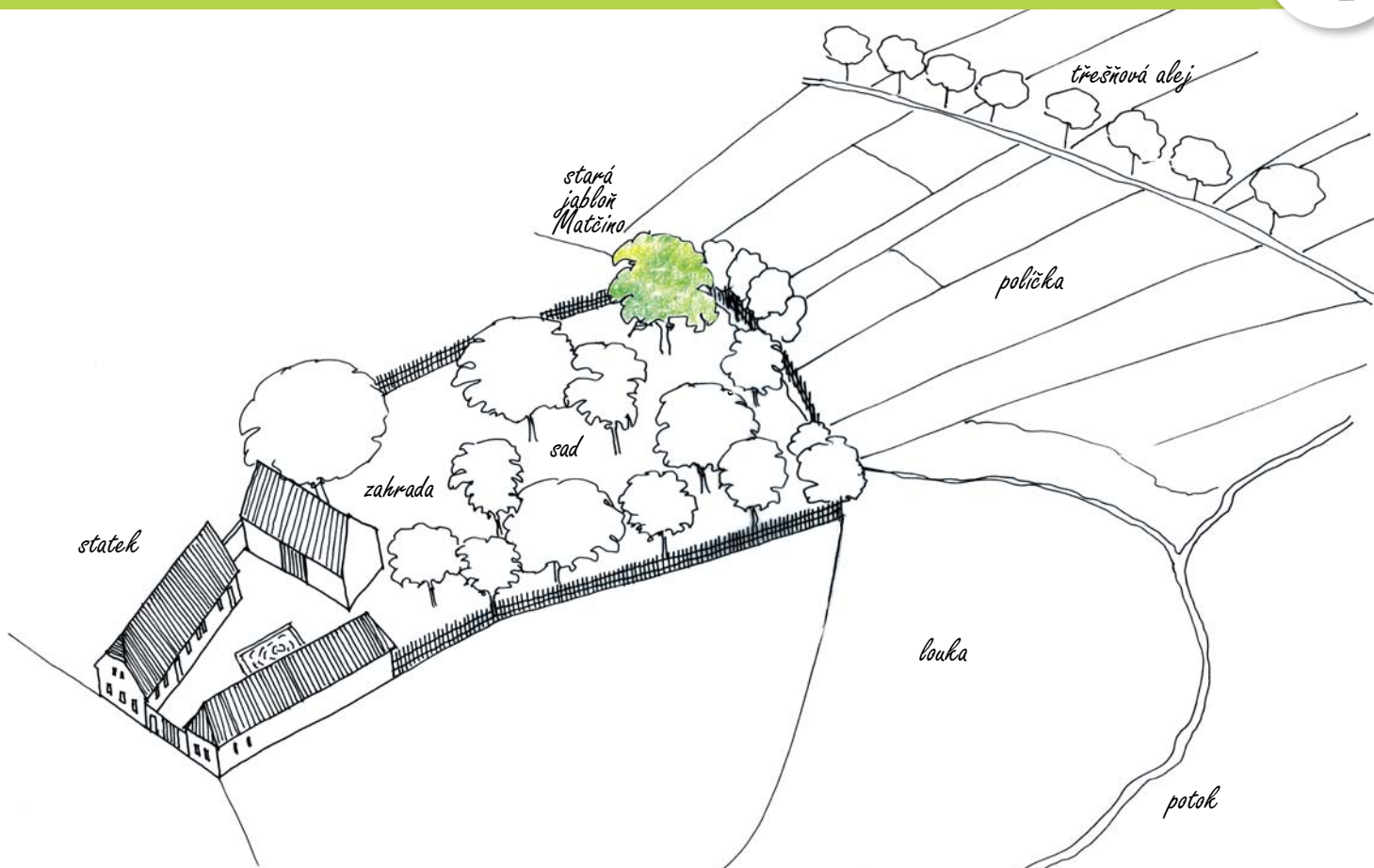
Vysokokmen (VK) stromek s korunkou založenou 180–200 cm nad zemí

Stará jablň vypravuje

Přirozená dispozice statku - vybarvi!

Stojím tu v zahradě už více než sto let. Mám výhled přes pole do kraje a přes sad k domu. Jsem stará jablň ve starém ovocném sadu. Společnost mi dělají dvě hrušně, několik švestek, blumky a taky snad z náletu vyrostlé mirabelky. Vysadili mě v roce 1910 – na podzim. Hospodář vykopal jámu. Vyměřil ji svým rázným krokem (který měl délku určitě 1 m). Krok vpřed a krok doleva. Rýčem vyryl drny a tu trávu svrchu odkrájel. Vyhloubil jámu na dvě hloubky rýče. U nás v sadu není špatná půda, ale stejně na dřevěném kolečku přivezl „pěknou“ půdu. Prý abych dobře rostla. Hospodyně mě položila do jámy a držela. Tehdy jsem vlastně byla jen útlým proutkem s nemnoha kořeny a hospodář zaspával mé kořeny půdou. Taky ke mně dali kůl jako oporu, pořádně mě zalili a bylo to! Od té doby jsem tu. Pak už mě zalévat nemuseli, protože v listopadu hodně přšelo. Jen mě hospodář chodil „okukovat“. Ach, kde jsou ty časy, kdy se chodilo do pole i do zahrady ve vysokých kožených holínkách! Pořád ho v nich ve vzpomínkách vidím!

Naši mladí lidé, kteří se tu učí hospodařit teď, taky sázeli mladou jablůňku. Do jámy sypali půdu z pytlů (na nich byl nápis zahradnický substrát) a míchali ji s tou vykopanou. Dnes se dá prý dobrá půda koupit v obchodě! To je zvláštní svět. A kolečka už jsou dávno kovová... Zasadili ji dobře – tu jablůňku. Jenže zapomněli na to, že v našem starém plotu jsou díry, a tak se k nám do sadu v zimě dostali hladoví zajíci. No a těm ta mladá kůra moc chutná, takže stromek příšerně ohryzali. No, to víte, že to nepřežil. Vždyť oni na něm hodovali tak, až ho úplně překousli. Zahnal bych je. Ale jak? Já se mohu jen dívat. Naši lidé ho měli ochránit! To mě na zimu obalovali a žádné mlsné zvíře na mě nemohlo!

Byla jsem vysazena na oslavu narození holčičky Františky, která přišla na svět v květnu. Když jsem povyroستla, povídaly mi starší jabloně, že hospodář tehdy prý

O sázení stromu a významu hnoje

vyšel do sadu, který byl v plném květu a dojatý padl na kolena. Zvedl oči k nebi, tedy do těch kvetoucích korun a volal: „Bože, děkuji Ti! Děkuji!“ Byl tak nadšený, že by určitě strom zasadil nejraději hned. Ale to nejde. To snad ví každý, že stromky se dají sázet jen brzy na jaře nebo až na podzim. Tak s tím musel počkat. Navíc ten podzim je lepší – opravdu jsem netrpěla žízni, protože pršelo.

Ty staré jabloně jsou dávno skácené, ale vyprávěli mi, že hospodář s hospodyní už před Františkou měli chlapečka Vojtíka. Jenže ten se jako malý píchl o vidle, co se s nimi kydal hnůj z chlévů. Dostal otravu krve. Dnes by se to snadno vyléčilo, ale tehdy ne a on umřel. Proto byli hospodáři tak vděční za zdravou holčičku.

Abych vám to vysvětlila ještě s tím hnojem. Dnes už to možná ani pořádně nevíte, ale dobytek (měli u nás dvě krávy) se podestýlá slámou (to jsou stébla obilí). To aby neměl kopyta ve vlhku a zimě, ale pěkně v suchu a teple. No a jak se ze slámy stane hnůj? Však víte: krávy nechodí kamsi na záchod,

Hospodář s hospodyní v sadu, fotografie ze 40. let 20. století

O sázení stromu a významu hnoje

a tak se ta podestýlka sešlape a ušpiní. Potom se na ni musí nastlat nová vrstva a tak dál. No a když už toho v chlévě bylo hodně, tak se ta podestýlka vyvážela na hnojiště na dvoře...

Hnůj – to byla hýčkaná vzácnost. Hnůj se na podzim vyvážel na pole, aby byla dobrá úroda. Bez hnojení by se půda po nedlouhé době vyčerpala a úroda by byla tak malá, že by všechny v hospodářství nenasytila. Třeba z jedné malé zasazené brambory v dobře vyhnojené půdě sklídíte 10 krásných brambor. Kdyby hospodář nepohnojil, tak sklídí třeba jen dvě malé. Z chudé půdy se pravidelným hnojením dá vykouzlit úrodná! Slyšela jsem, že dřív dokonce někteří jezdili do města a kupovali (!) obsah kadibudek, aby s tím pohnojili neúrodné pole.

Co jsme se z textu dozvěděli:

- Kdy se sází nový strom?
- Jak velká má být jáma, do které se sází?
- Co do jámy sypeme?
- Co ještě mladý stromek od nás potřebuje?
- Co je to hnůj?
- Jak se zajišťovala úrodnost polí?

Miloš Pošar - Galerie Cyrany v Heřmanově Městci

Vedle domu vládne kusu země překrásný mohutný **orešák**. Je obrovský a pořádně pod ním neroste ani tráva. Nám stromům je to jasné proč. Je pod ním totiž velmi hluboký stín. Ale lidé to ví jenom někteří. Náš hospodář Josef, který ho zasadil (stejně jako mě), s tím počítal. Ba, co víc! Chtěl to tak. Chtěl ten ořešák jako přístřešek na zahradě. Akorát se toho chudák nedožil.

Stromku bylo teprve pár let, když zahynul ve válce. V té první válce, tehdy se jí říkalo Velká. Vypukla v roce 1914 a trvala hrozně čtyři roky. Slyšela jsem, že se otrávil plynem. Všichni o tom rozhořčeně vzrušeně debatovali, jak člověk člověku může něco tak hrozného udělat: pustit jedovatý plyn.

No, ale ti mladí, co se o zahradu starají teprve pár let, nic o ořešáku a jeho nátuře nevědí. Tak pod ním zkoušeli pěstovat kytky i nějaké keře a všechno vadlo a žloutlo a nerostlo, a nakonec jim to samozřejmě cháplo. Jo, jo, ořešák je takový: brání si tak svůj životní prostor. Na druhou stranu, když přijde v létě přeprška, skoro pod ním neprší. Má totiž velmi hustou korunu, a tak pod ním lidé od nepaměti vysedávali.

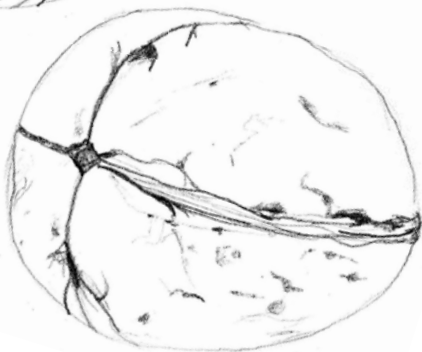
Dřív rostl jeden ohromný ořešák ještě na dvoře. Já už si jej pamatuju jako doživajícího stařečka. A na stůl pod něj se dával ubrus – plátěný, ručně vyšíváný, s prostřihovanou krajkou. Kolik hodin nad ním Andula proseděla!

Za deset let nabral mladý ořešák sílu, začal rodit a po nějakém čase se tak mohl ten starý a dožilý skácet. Tak to chodívalo. Bylo nutné s předstihem vysazovat stromy nové, aby stihly začít plodit, než ty staré uhynou. Co by dělala hospodyně bez ořechů i jiného ovoce?! No vidíte, mě je sto let, ořešáku taky, za chvíli už z nás moc jablek a ořechů nebude. Chtělo by to vysadit stromy nové.

O ořešáku královském a o namáhavé práci

On ten náš ořešák je „kameňák“. No to znamená, že má hodně, hodně tvrdou skořápku a ta se samozřejmě špatně louská. Ale zas ty ořechy! Mají výbornou chuť a vydrží. No, mnoho let zůstávaly ležet pod stromem a lidi je nechtěli, tak si je aspoň odnosily veverky a myšky. Strakapoudi a brhlíci si s tvrdou skořápkou taky poradí, vždyť zvládnou proklovat kůru stromu kvůli červíkům!

Teď, když má dům a zahrada nové mladé lidi, bude možná všechno jinak. Mladý pán krokoval, jak má ten ořešák širokou korunu: „Dvanáct! Dvanáct kroků – to je asi 12 m. Vždyť místo toho stromu by se vešel celý domek! No, ne nadarmo se jmenuje ořešák královský!“

V sousední zahradě vysadili ořešák jiný: „papírák“. A ten má skořápku tak měkkou, že už na stromě na ně nalétávají hojně ptáci a rozklouvávají je. Taky ty ořechy se nedají pořádně skladovat. No, ale stejně o ořechy teď roky nikdo nestál. Ale před pár dny jsem slyšela naši mladou paní, jak vypráví, že ořechy jsou superpotravina. To by se stařenka nasmála, co teď ti mladí po sto letech objevují jako novinku!

Všude se ale ořešákům tak nedaří. Takhle obrovský strom není žádná samozřejmost. Však vím, že kdysi dávno se tu byli radit Koubovi ze sousední vsi, že jim ten jejich ořešák vůbec neroste a jaksi se celý křiví.

A hospodář jim povídá: „Ale vy máte zahradu tam nahoře skoro pod skalkami, ne?!“

A oni, že jo.

O ořešáku královském a o namáhavé práci

„No jo, sousedé, jenže tam je sucho a mělká půda. To znamená, že když kopnete, tak je trochu hlíny a pod tím hned skála. Tam vám ořešák nikdy neporoste! Ten chce trochu vlhko a hlubokou půdu. Zkuste tam spíš třešně! Ty to sucho snesou.“

Ono z ořešáku nejsou jen ořechy, ale taky hromady, opravdové hromady listí. Jenže to listí není ledajaké. Moji mladí lidé ho ze začátku dávali do kompostu a divili se, že tak snadno netleje! Taková trdla! Jo, Andula, ta s ním podestýlala kozám. Oni ho podupaly a taky přidaly to své (no víte, co myslím: bobky) a jaké pak to bylo parádní hnojení.

Jak se naši mladí lidé učí pracovat na zahradě, tak jsou překvapení, jak hodně je to práce. Stěžují si na bolení zad, namožené svaly a mozole na ruku... No jo, dřív byli lidé zvyklí od malička na těžkou práci a vydrželi mnohem víc než dnes. Mladý pán vypravoval, jak se svým starým prastrýčkem přehazoval před pár lety hnůj. „Myslel jsem si, jakou mám kondici a jsem vytrénovaný a strejdovi táhlo na 80 let. Představoval jsem si, jak se předvedu a ono houbeles! Já jsem byl po chvíli úplně strhaný a ta velká hromada hnoje se před námi dál klidně tyčila. Strejda házel takovým klidným tempem – mně se zdálo, že pomalu, ale on to vydržel až do večera a pracoval pořád stejně jako by se nechumelilo!“

Co jsme se z textu dozvěděli:

- Kolika let se ořešák dožívá?
- Jak velký je to strom?
- Jaké potřebuje podmínky?
- Jaké máme druhy podle ořechů?
- Dá se pod ořešák něco vysadit?
- Jaká zvířátka si na oříšcích smlsnou?
- Co s ořešákovým listím?

V těch polích podél cesty do Újezda bývala krásná **třešňová alej**. Dnes jsou z ní už jen žalostné zbytky. No, čemu se divíte? Vždyť ta alej je starší než já! Stromy postupně prosychají a lámou se a jediné, co lidé udělají, že je skácí.

Ale vysadit nové, to ne.

Ale kdysi to bývala nádhera: alej těch velkých třešňových stromů obsypaná květy. A mladí, jak tu alej zbožňovali! Málo platné, bývala to moc romantická procházka pod jejich nádhernými korunami. A co teprve, když přišel čas třešní a stromy se obalily plody! Kdo se v tom čase nepředjel třešní k prasknutí, jako by nebyl! Některé stromy v aleji bylo možné od obce si koupit. Chápejte: koupit si ty plody na nich k očesání. Ke stromu se pak dala cedulka a běda tomu, kdo by chtěl z něj trhat!

Mladé holky tuhle brigádu dělaly rády. Třešně očesaly a pak prodaly na trhu nebo později do výkupu. Naše stařenka Františka své vnučce Stáničce koupila taky jeden strom. Ten strom stál tehdy – v roce 1967 – jednu jedinou korunu. To byly jiné časy. Dnes prý už koruna nic není – ani jeden rohlík.

Třešním se tu dařilo, ale nejsou nesmrtelné. Ony mají nejraději mírné jižní svahy. A tak to přesně v polích za zahradou je. Snesou i chudší a sušší půdu. Jen kdyby těch jarních mrazíků nebylo! Však to znáte: jaro, oteplí se, vše začne kvést a třešně, hlavně ty rané, mezi prvními a pak do toho přijde jeden noční mrazík. Květy pomrzou a je po úrodě. To přeci víte, že plody se vytvoří jen z opylovaných květů, ne?! Je pravda, že to ale když tak odnesly jen poslední dva stromy v aleji. Ony jsou v místě takového průvanu – odjakživa tam tak nepříjemně protahuje vítr. Ostatním třešním naštěstí květy nepomrzly.

O třešních

Povídal souseď naší mladé paní, že ty třešně, které časně kvetou, samozřejmě taky brzy zrají, a tím uniknou vrtuli třešňové. „To je taková muška, která klade do plodů třešně larvy, tedy způsobuje červivění třešní,“ vysvětloval. „Vaše zahrada není žádná mrazová kotlina, kde by vám rané květy spálil mráz. Taková raná třešeň jako je Kaštánka, bude určitě dobrá!“

Ono vysadit strom není jen tak. Poslouchala jsem naše nové lidi, jak se dohadují, kam třešně vysadit.

„Ty si to představuješ úplně jednoduše, ale víš, že ty stromy budou mít taky jednu korunu širokou 10 m!“ rozčiloval se mladý pán nad záměry své ženy.

„Přeháníš! Dvě se sem vejdou!“ bránila se ona.

„Tak si k tomu něco přečti! Chceš starou odrůdu? Chceš. Chceš mít velký strom? Chceš. To znamená, že musí být naroubovaná na podnož třešň ptačí. A ta roste jako hrom! Třešně jsou vedle ořešáků největší stromy na zahradě!“

Poslouchám je. Pán má pravdu. Vím to. Mám celý život výhled do aleje.

! sklizeň třešní může být zábava

O třešních

„Jenže třešně jsou cizosprašné. Víš, co to je, ne?“ durdila se ona.
„Jasně, že vím: květy se opylí jen pylem jiné třešně. Navíc jen takové, která kve-
te ve stejnou dobu!“
„Potřebujeme dvě.“
„Ale blbost. Dvě se sem nevejdou!“
Ach, ti moji hlupáčkové! Neví, že v sousední zahradě je taky raná třešeň. Říkají jí Karešova! Takže se hádají zbytečně. Pyl z jiné třešně mají za plotem! Snad jim to časem dojde...

A to ještě mohou vést pře o to, jestli jsou lepší srdcovky nebo chrupky. Já o tom nic nevím, nemám chuť, jen co slyším a vidím. Ta Kaštánka je srdcovka. No a tyhle srdcovky jsou plné šťávy a děti je zbožňují. Jen od nich mívají pusy a všechno upatlané až hrůza!

Chrupky jsou tužší, prostě se chroupou. Hospodyně je dřív měly raději na zavařování. Jen ta vrtule (ta muška, co způsobí červivění) je trápení! V mém sadu taky dřív rostla chrupka. Pamatuju si, jak v zavařených třešních tu a tam plavali červíci a museli se lovit lžičkou. Ale ono to nikomu moc nevadilo.

Co jsme se z textu dozvěděli:

- Jak velký strom je třešeň?
- Jaké potřebuje podmínky?
- Jaké máme dvě hlavní skupiny podle plodů?
- Co je nejvíce ohrožuje?

Naše zahrada je trošku z kopce a na jejím konci za plotem teče potůček. Tak na tom konci zahrady, kde je vlhčí půda, rostou **švestky**. Jsou už staříčké a mají spoustu suchých větví. No zkrátka jsou vetché, stejně jako ten dřevěný rozpadající se plaňkový plot. Dřív rodily mnoho ovoce. Ono ho taky mnoho bylo třeba: na sušení, na povidla, na pálení... Možná to nevíte a ani mně to nebylo jasné, když jsem ještě byla mladým stromkem: ale není švestka jako švestka. Každý druh stromu má spoustu odrůd.

U toho plotu máme švestky skvělé odrůdy, která se jednoduše jmenuje Švestka domácí. Stařenka ji mnohokrát vychvalovala. Jenže pak umřela a v těch divných časech, kdy se o dům a zahradu nikdo nestaral, ty švestky nějak onemocněly. Najednou se na listech začaly objevovat skvrny, báječné švestky se nějak scvrkly a předčasně opadly, ještě ani nebyly pořádně dozrálé. A další rok se to opakovalo a bylo to horší a horší. V minulosti u těch švestek postával nějaký cizí pán a říkal, že ta nemoc se jmenuje šarka a nejde léčit. A taky je prý ta nemoc všude. Tak tam ty stromy stojí, nachýlené jako staroušci tiše umírají a švestky už z nich žádné nejsou.

Naši mladí lidé přemýšleli, co s nimi. Po těch hádkách kolem třešní si sem raději pozvali sadaře. Tak jsem poslouchala a koruna mi z toho šla kolem. Sadař byl starý pán s upracovanými rukama, které tolik vyvolávají pocit bezpečí. Ach, dřív všichni chlapi mívali takové ruce! A radil, že existují odrůdy švestek, které jsou šarce odolné. Nebo spíš ji snášejí tak, že se moc neprojevuje na plodech, třeba odrůda Durancie, Wagenheimova. To jsou staré odrůdy. Úplně jí prý odolává jen odrůda „Jojo“. Ta je moderní.

O slivoních

„No, s chutí švestky domácí se ale žádná z nich nemůže srovnávat,“ povzdechl si sadař.

„Jenže co se dá dělat, když je šarka neléčitelná?!“ odušil náš mladý pán. Dívala jsem se na jeho ruce. Má je takové jemňounké, jak před sto lety mívaly jen děti.

„A to zas musíme mít víc stromů kvůli opylení jako je to u třešní?“ vyptávala se paní.

„Ale ne! Ty odrůdy, co jsem říkal, jsou samosprašné,“ uklidňoval sadař.

„Takže nám stačí jediný strom?“

„Stačí. Ale když jich dáte více, tak můžete švestky sklízet postupně. Wagenheimova je totiž raná odrůda a Durancie pozdní. A ještě by se vám hodila Gabrovská. Ta je poloraná a chutí nejvíce podobná švestce domácí. A vůbec mě napadá: Přidejte si do sadu ještě špendlík žlutý a ten zraje už v srpnu!“

„To myslíte ty kulaté špendlíky, co rostou u cest?“

Pán se úplně naježil a začal vysvětlovat, že kolem cest rostou mirabelky a ne špendlíky. „Špendlík je starodávná žlutá švestka. Ale obojí, mirabelky i špendlíky dobře snášejí sucho. Ovšem to platí i pro švestky, protože jsou často na podnožích z myrobalánu, takže kvůli švestkám nemusíte v zahradě hledat vlhkou půdu.“

A tak to přišlo: stařícké nemocné švestky se musely skácet a pařezy vytrhnout i s kořeny. Když se kmen švestky rozřízne, její dřevo je načervenalé. A taková barevná polena se začala vršit na konci zahrady. A mně bylo smutno. Odcházela vzpomínka na mé mládí, kdy tyto stromky byly obalené plody, vzpomínka na děti pod stromem, jak sbírají ze země přezrálé popadané švestky. Dávaly je do pytlů a pak sypaly do sudů, kde se nechaly kvasit. Musely být co nejsladší, aby z nich byla dobrá slivovice...

O slivoních

A taky si vzpomínám na červenec 1914. Vypukla první světová válka. Vprostřed léta a obrovského množství práce na polích rukovali muži do války. Samozřejmě nebyli nijak nadšení a utěšovali se, že do švestek jsou doma. Mysleli si, doufali, že ta válka nemůže dlouho trvat a v září už budou očesávat svoje stromy... A kolik se jich nevrátilo nikdy, ani po těch čtyřech letech, kdy ta šílená válka skončila...

Teď je snad jiná doba. Snad. Teď se sází nové stromky. Moji lidé museli hledat v zahradě jiné místo, protože se prý nesmí sázet blízko tomu, kde nemocné stromy rostly.

Co jsme se z textu dozvěděli:

- Jaké potřebuje slivoň podmínky?
- Co je největším problémem slivoní?
- Jak se tento problém řeší?
- Co je špendlík a co mirabelka?
- Co se dá se švestkami podniknout?
- Kdy vypukla první světová válka?

V sadu mi dělají společnost dvě **hrušně**. Jsou si podobné a zároveň je každá úplně jiná. Obě jsou štíhlejší – spíš vyšší než širší. Nenatahují své větve tolik do stran jako třeba já a jiné jablone. Prý jsou hrušně oproti nám větší primadony: chtějí lepší, hlubší půdu a teplejší vzduch.

Ta hrušeň, co roste blíž u stavení, má takové žluté šťavnaté hrušky. Říká se jim žňovky, protože zrají v čase žní. Víte vy vůbec, kdy jsou žně? No, podle počasí, ale nejčastěji na začátku srpna. Takže jsou to letní hrušky.

Náš malý Kubík pod tou hrušní zkoušel říkat říkanku: „Foukej, foukej větríčku, shoď mi jednu hruštičku...“ Ale žádný vítr nefoukal, tak mu nespada ani jedna, ani dvě. Taky bylo ještě moc brzo! Hrušky byly ještě zelené a nebyly úplně zralé. O pár dní později už začaly samy padat.

Za starých časů nikdo nenechal pod stromem ležet ani jednu hruštičku. Vše se zpracovalo v kuchyni: usušilo, zapeklo do koláčů nebo se uvařila hrušková povidla. Děti ty sladounké hrušky dostávaly jako zákusek. Z hrušek se dá také pálit hruškovice – to je alkohol.

Ale nedávné roky byly pod stromem hromady spadáných hrušek, které nikdo nesbíral. Po nich jdou vosy a i včelky se přiletí na šťavnaté ovoce napít. Zralé hrušky jsou pro ně prostě lákadlo. Tohle se stalo osudné hrušním na návsi, na kterou vidím přes střechy hospodářství.

Do vesnice se přistěhovali nějakí noví lidé a hrušně jim právě kvůli tomu, že přitahují vosy, velmi vadily. Staly se jim zkrátka trnem v oku a pořád si na ně

O hrušních, trochu o jabloních a také o starých krajových odrůdách

stěžovali. Zdály se jim životu nebezpečné! Místo, aby posbírali spadané hrušky pod stromem, tak dlouho hartusili, až dosáhli skácení těch stromů.

Až když už bylo pozdě a z hrušní zbyly jen smutné pařezy, rozpovídal se starý Tobek:

„Jedna z těch hrušní byla Dušalka. To je zdejší odrůda, ale pokud vím, tak teď už nikde v okolí žádný její strom neroste.“

„Tohle byl poslední?“ ptal se udiveně soused, když si vyprávěli přes plot.

„No, jo. Myslím, že jo.“

„Tak to znamená, že ta odrůda zmizela ze světa?“

„Zmizela. Zbylo po ní už jen jméno, a to jen dokud si ho budeme pamatovat my,“ povzdechl si Tobek. „A přitom byla vyšlechtěná někde tady: v naší nebo sousedních vesnicích. Byla to krajová odrůda uzpůsobená přesně na naše podmínky: na zdejší půdu i povětrí!“

Smutno mi bylo, když jsem ten rozhovor vyslechla. Co všechno se dokáže během pár desetiletí zapomenout. Třeba, že máme

Krásná hrušeň v květu

O hrušních, ...

v zahradě či na návsi vzácnost. Taky mi bylo smutno z toho, co dokáže lidská hloupost, když se spojí se strachem... Dušalku už nikdo nevzkřísí... A přitom už děti dávno neběhají bosé, aby si mohly na vosu šlápnout. Tak to bývalo dřív. V časech, kterým se říká první republika, chodily některé děti bosy i do školy a kvůli vosám by jaktěživo nikdo žádný strom nepokácel!

Ale abych se vrátila k našim hrušním. Tak kromě té letní, která se musí hned sníst nebo zpracovat, máme v sadu i hrušeň zimní. Její hrušky jsou tvrdé jako kámen i na podzim, kdy se sklízí. Ale dají se dlouho skladovat. A to dřív bylo pro hospodyně velmi důležité: aby nějaké ovoce bylo i v zimě. Sušené hrušky taky nahrazovaly cukr. Dělal se z nich pracharanda a to tak, že se rozdrtily v hmoždíři. To víte, že se s ní šetřilo! Však taky ovoce, když se usuší, tak se pěkně scvrkne a není ho kdoví kolik! Kdepak dneska! Cukr je všude a i děti našich mladých lidí pořád něco sladkého škemrají. Ani si nechci představit tu hromadu cukru, co za celý rok sní!

Naši noví lidé se pozastavovali nad rezavými fleky na listech hrušní. A pak se dočetli, že je to rez hrušňová. Má se to prý nějak stříkat, ale naše hrušně na tom nejsou tak zle a chemické postřiky tu nikdo nechce. Jen listí s těmi fleky, které na podzim spolu s dětmi shrabou, spálí.

Vyprávěla jsem vám už o švestkách, že mají spoustu odrůd. Odrůdy – to je různost tvarů, velikostí a barev plodů, i různost doby, kdy dozrávají. Kromě hrušní je asi největší pestrost mezi jabloněmi. I jabloně jsou letní, podzimní i zimní, stejně jako hrušně. Jablka mohou být sladká nebo kyselá, žlutá, červená, žíhaná... Některá zrají už na začátku srpna, jiná dojdou až ve sklepě řadu měsíců po svém utržení.

O hrušních, trochu o jabloních a také o starých krajových odrůdách

Moje odrůda je Matčino. Já jsem Matčino. Mám tedy tradici, jsem totiž jabloň velmi staré odrůdy a jsem na to náležitě hrdá! Má jablíčka jsou žlutočervená a když ochutnáte, zjistíte, že jsou sladší s kořenitým aroma. Ale nedají se jíst ze stromu. Když je totiž na konci září utrhnete, musíte ještě měsíc počkat, než dozrají. Pak ale vydrží dlouho. Má jablíčka dostávali i koledníci o Vánocích!

Co jsme se z textu dozvěděli:

- Jaký mají hrušně oproti jabloním tvar?
- Jaké potřebují podmínky?
- Jaké základní typy hrušní máme?
- Co hrušním hrozí?
- Jak se touto chorobou dá vypořádat?
- Co jsou to odrůdy?

Mám **výhled do polí**. Kdysi, když jsem byla mladá, byla pole pestrou barevnou mozaikou. Každý hospodář si musel vypěstovat nejrůznější plodiny pro svou potřebu, a tak si své polnosti rozdělil: sem pšenici, sem brambory, sem hrách a tady proso... Na jaře se na polích fackovali zajíci. To, jak bojovali o svou vyvolenou.

Byl to krásný pohled! Taky proto, že v polích nebylo tak pusto jako teď. Kolik lidí se tu pořád pohybovalo – po polních cestách, které už zmizely. Hospodáři jezdili s koňmi orat a pak s vozy pro úrodu. Ženské okopávaly zelí a plely len. Chodilo se s nůsí a srpem na trávu, nejmenší děti pásly husy a honily je proutky, aby nena dělaly v zahradách škodu. Pod lesem na pastvině větší kluci pásli dobytek a taky si dost hráli. To už je dávno! Ale nedávno si v mém stínu mladá paní prohlížela kalendář s nápisem Josef Lada. A v něm to bylo! Byl tam zachycený na obrázcích ten ruch a život na vesnici a kolem ní. Všechno to, co už se dávno ztratilo.

Východně od naší zahrady až dolů k potoku za starých časů bývala louka. Pole tam být nemohlo – bylo to totiž dost z kopce. Luk bylo před sto lety mnohem víc. Bývaly tam, kde nemohlo být pole, ale ani pastvina – tedy spíš ve vlhkých místech. Úroda by tam hnila a dobytek se bořil, ale na louku ta místa byla ideální.

Vzpomínám si, jak na té naší louce v létě za časného rána stáli v řadě muži. Bylo ještě velmi brzo. Tráva krásně vysoká, a ještě plná rosy – to, aby se jim dobře kosilo. Stáli s dlouhými kosami a brousky za pasem. Čekali ještě na Jeníka.

„Kus práce zastane a půjde nám to rychleji. Kluk už je to velký a má dost síly! Však už mu je třináct! Jen vstávat zatím neumí!“

V louce to bzučelo a cvrčelo a za každým krokem vyskočilo množství kobylek. Těch broučků a různých hmyzáčků, co v takové louce žilo! A ty nádherné květy! I na zámek by se z ní daly donést bohaté kytice!

O lukách a polích a starém obrazu venkova

Hrabání sena za starých časů

„No, tady jsi! Nevíš, kdy vylézt z peřin?!“ Dobírali si Jeníka, když k nim spěchal cestou od potoka. A pak začali: pomalu a elegantně postupovali vpřed. Tak to vypadalo lehounce: a svist a svist a svist!

„Kosíš dobře, Jeníku. Je vidět, že umíš vzít za práci! To v tobě bude mít máma zastání!“

„Však u nás zkouší kosit i Majdaléna a té je teprve deset. Ale kosu naklepat umím jen já!“

A ženy pak seno obracely, aby se dobře usušilo. Když hrozil déšť, bylo třeba je rychle shrnout na kupy a když se přehnal, zase rozhodit. Víte, k čemu se sušilo seno, ne?! No přeci jako krmení pro zvířata: pro králíky, kozy, ovce, krávy i koně... Sušení je kumšt! Špatně usušené seno se zapáří a může začít hořet. U Červinků takhle chytlo seno na půdě. Už je to dávno! Snad víc, než sedmdesát let. Hasila spousta lidí. Je to jen o dvě střechy vedle, tak i naše hospodářství bylo v ohrožení. Bála jsem se moc, že vítr rozfouká oheň do sousedství. Nerozfoukal, ale stejně to bylo pěkné neštěstí, protože Červinkovým shořel celý dům, a to měli tehdy čtyři děti...

O lukách a polích a starém obrazu venkova

Dnes už nikdo s kosou moc vidět není, a tak se to umění trochu ztrácí. Poprvé se louka kosí, když kvetou kopretiny, a to je někdy v půlce června. Až je to člověku i stromu líto: podetnout ty květy. Jeník z nich tehdy při svém prvním kosení udělal kytici a donesl mámě. A pak šel teprve do školy. Tak to dříve chodívalo: nejprve práce a pak teprve škola. Ráno děti třeba chodily na trávu králíkům, sypaly zrní slepicím a po škole musely nejdříve na pole a pomáhat a až večer zbyl čas na učení.

Dnes je to jinak i s dětmi, i s loukami. Kvetoucí louky jsou vzácné a vidím i ze své výšky, že z celé té bohatosti ubylo. Kdepak jsou motýli? Vidám je spíš jen tu a tam. No, a na polích místo množství lidí jsou jen velké stroje – ořou, vláčí, sejí i sklízí. Cest je v polích málo, protože lidé už po nich nechodí. Podél polních cest bývalo houští nebo stromy. Zajáci se dnes nemají kde schovat, a nejen jim chybí úkryty. Draví ptáci si nemají kam sednout, aby mohli dobře lovit třeba přemnožené hraboše, kteří ničí úrodu. No, a na podzim, když foukne vítr – je to jako písečná bouře. Vítr, který nemá překážky a nabere sílu, odnáší vzácnou půdu pryč. To by starým hospodářům z mých vzpomínek utrhlo srdce! Jak oni svou půdu chránili a vylepšovali!

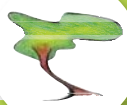

Co jsme se z textu dozvěděli:

- Čím to bylo, že pole byla menší a pestřejí osetá?
- Čím jsou velká pole problematická?
- V jakých místech bývaly louky?

- Co je seno a k čemu se používá?
- Je louka vhodná k namalování na obraz a proč?
- Jaké nebezpečí je se sušením sena spojeno?

- Jakým zvířátkům louky chybí?
- Co by pomohlo situaci s lukami a poli zlepšit?

Ani nevím, jak to přišlo, ale pár let po té druhé velké válce, která skončila v roce 1945, se všechno změnilo. Jakoby ty špatné věci nebraly konce. Hospodáři museli vstoupit do JZD (jednotných zemědělských družstev) a už ty pole a louky ani pastviny nebyly jejich, ale společné... No, to víte, že se mnoha hospodářům nechtělo. Vždyť ty pozemky opečovávali jako své děti a na jejich pracovitosti a moudrosti záleželo, jak se jim bude dařit. Dostali je od svých rodičů jako největší bohatství. Půda a dobré obhospodařování bylo zárukou, že jejich rodiny budou mít co jíst – že se budou mít dobře. A najednou se měli vzdát toho nejcennějšího a dát se dohromady třeba i s lenochy. Kdo nechtěl vstoupit do JZD, toho nutili. Ani moji hospodáři nechtěli. Tak jednoho dne, když byli na poli okopávat, viděla jsem pár chlapů, jak se k nám plíží do dvora. A představte si! Vzali nám obě kravky a za jejich bučení je vedli pryč!

Křičela bych a mlátila větvemi, abych jim v té loupeži zabránila... A co teprve ta bolest a hněv, když se „naši“ vrátili domů! Františka se sesunula na zem ve vchodu do prázdného chléva. Plakala! Vždyť to byli sousedé ze vsi, kteří jí odvedli její milované stračenky do JZD! Tak naši hospodáři nakonec šli za svými zvířaty – vstoupili do JZD. Vždyť bez krav by svá pole ani neobstarali. Kdo by tahal vůz? Jak by orali? Byli zoufalí a bezmocní. Tak naše hospodářství přišlo o pole, ale dál u nás byly ve dvorku husy, slepice a kachny. Taky koza zůstala a prasátko na vykrmení tu bývalo. Směrem do sadu pod střechou stávaly kotce s králíky.

Mezi poli různých hospodářů bývaly meze, aby bylo jasné, co je čí. Ty meze byly třeba z kamení, které se vybralo v poli, rostly na něm křoviny a stromy. Když se všechna pole stala majetkem JZD, tak se meze rozoraly. Prostě se zrušily, aby pole mohla být větší – aby se na nich lépe jezdilo s traktorem.

O historii venkova po 2. světové válce

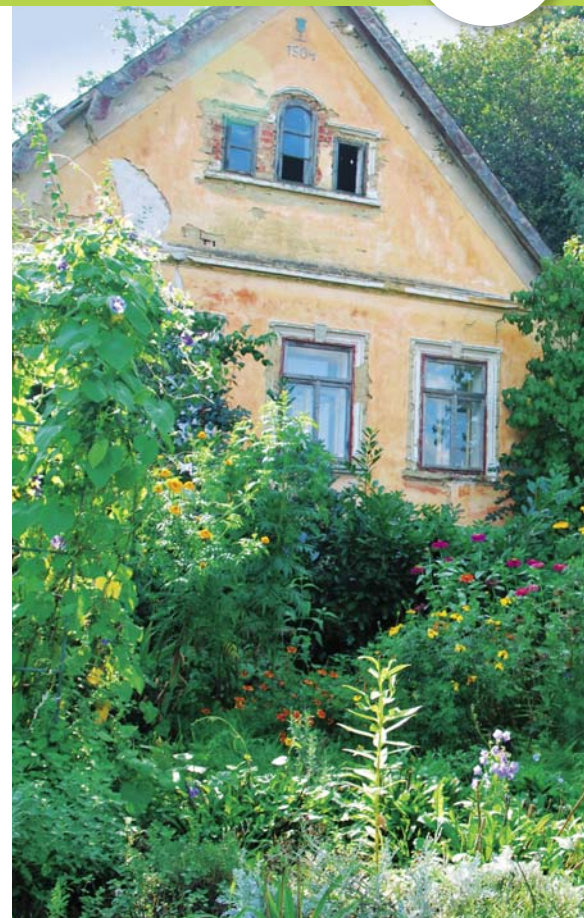

Postupem let se všichni mladí z naší usedlosti odstěhovali – prý do měst. Prý že je to tam pohodlnější a ve městě že je všechno lepší. A navíc odtud je všude daleko... Říkávali to tady v sadu stařence. A stařenka tu zůstala sama a starala se o dům a sad, jak jí slábnoucí síly stačily. Jednoho dne se prostě neprobudila. „Už je na pravdě boží!“ říkali sousedé. „V nebi se shledá se svým mužem Antonínem...“

Soused Stach si vzal slepičky, jinak by tu pomřely hlady a králíky vyzabíjeli. Snědli se na smetaně při pohřební hostině. Jen ty jejich kůže se ještě sušily pod střechou jako dřív. Najednou tu bylo prázdno. Nikdo se nestaral o zelinářskou zahradu a ta během jednoho roku zarostla. Dům zůstal opuštěný. Nikoho to sem netáhlo. Zahrada zarostla až k nevířel! U svých „nohou“ jsem měla dvoumetrové kopřivy. Jen tu a tam se v té divočině ještě roky držely stařenčiny květiny: denivky, plamenky a třapatky... Dům si vzali pro sebe pavouci. Nikdo sem nepřišel, nikdo nevětral, v zimě netopil a dům chřádnul.

Po letech se tu objevili za plotem zájemci. Poptávali se po koupi chalupy, aby měli kam vyjet na víkend z města. Sousedí si povídali, že chalupaření je hrozně v módě. No, už je to aspoň 50 let. A opravdu se náš zapomenutý svět domu, hospodářství a sadu stal chalupou na víkend. Chalupáři otevřeli všechny okna a dveře a větrali dubnovým teplým vzduchem tu „příšernou zatuchlinu“, jak si mezi sebou říkali.

Vytáhli z domu na zahradu truhlu a z ní ten nejparádnější krajkový ubrus, co býval prostřený i na stole pod ořešákem, jak jsem vám vyprávěla. Byl prožraný od myší! Takové krásné dílo! Nakonec ho spálili na hromadě vprostřed zahrady. Myslela jsem na Andulu, že by plakala a že by se jistě dal ten ubrus vyspravit. Ale ta paní to tehdy nejspíš neuměla. A tehdy – v 70. letech 20. století skoro nikdo neměl se starými věcmi soucit. Viděli v tom jen harampádí, vše muselo být nové...

O historii venkova po 2. světové válce

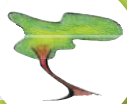

Těmhle prvním chalupářům to tu moc nešlo, a tak dům i zahradu zase opusili. Po letech ji koupili jiní. Těm se tu vše líbilo a snažili se, seč mohli, opravit dům do jeho původní krásy. Vlastně ho asi zachránili. No, a teď tu máme ty naše mladé lidi. Zkouší tu žít i nastálo. Všechno se znovu učí: jak se starat o stromy, kdy prořezávat a kdy sklízet, jak se kosí, jak se pěstuje mrkev... Kolik moudrosti se ztratilo. Co bylo samozřejmostí před sto lety a věděl to snad každý, dnes naši mladí pracně zjišťují a objevují. Mladý pán může pracovat na nooteebooku i u stolu pod mou korunou! Jak se vše změnilo! Co bylo prací před sto lety a co je teď? Taky když si teď vzpomene, že potřebuje něco ve městě, popadne klíčky od auta a za chvíli je zpátky.

Před sto lety se do města chodilo pěšky a trvalo to 2 hodiny. Je to totiž 10 km. Naše vesnice se zdála od města docela daleko. Taky se jezdilo s povozem. Pak se objevilo jízdní kolo. Kdo ho měl, ten byl rychlý jako blesk! Ve městě byl třeba za půl hodiny! V těch dobách mezi válkami, kterým se říká první republika, k nám na náves přijel první automobil. Všichni se seběhli a okukovali ho. Dnes je auto běžné. Vidím jich spousty a má ho ve vsi skoro každý, takže když si vzpomene, může rychle vyrazit, kam chce. Ale autobusů naopak už jezdí méně. Když lidé auta neměli a byli na autobus odkázaní, to na zastávce na návsi čekalo a povídalo si vždycky množství lidí. To víte, ale tak jednoduché a pohodlné jako vlastní auto to nebylo!

Co jsme se z textu dozvěděli:

- Čím to bylo, že pole byla menší a pestřeji osetá?
- Kdy a proč zmizely meze?
- Co je to JZD a co to v 50. letech 20. stol. pro lidi na vesnici znamenalo?
- Co je to chalupaření a jaký mělo a má pro náš venkov přínos?
- Proč mladí lidé od 70. let 20. století odcházeli do měst?
- Čím to je, že se dnes mladí lidé mohou na venkov vracet natrvalo?
- Proč se už většina míst nezdá tak vzdálených?

Vyprávění závěrečné

Mnoho se toho ztratilo a zapomělo. Mnoho smysluplného bylo odsouzeno jako zbytečná dřina. Třeba chov domácích zvířat. Z velkých hospodářství s množstvím zvířat vlastně až na výjimky nic nezbylo. Ale ještě před 30-ti lety měl snad každý na vesnici alespoň slepice a tím pádem domácí vajíčka. Běžné byly také kotce pro králíky. Ti se chovali na maso.

Jako zbytečné bylo odsouzeno i pěstování vlastní zeleniny a ovoce. Není to tak dávno a všude po vsi se zelinářské zahrady zrušily nebo aspoň zmenšily.

„Proč se tak dřít, když se dá všechno v obchodech celkem levně koupit?“ Povídalo se mezi lidmi. No jo, jenže asi před rokem se Liduška od vedle začala osypávat po mrkvi. Jenže jen po té kupované!

„Kdovíco za sajrajty v tom všem je, když Lidušce tak vadí!“ rokovaly sousedky.

„Našeho Vaška zase po kupovaných jablkách škrábe v krku a nechce je jíst. Ale domácí mu nevadí!“

„Však ty jablka v obchodě jsou prý hodně stříkaná chemií!“ pohoršovala se Liduščina maminka.

„No, jo. Ona jsou krásná na pohled! Ta domácí tolik ne, ale aspoň víme, co těm dětem dáváme! Dostali jsme tuhle košík toho Matčina a jak mu ta jablíčka chutnala!“

Tak jste to slyšeli: má nedokonalá, ale zdravá jablíčka jsou zase žádaná! Zase má smysl je sklízet! Zase má smysl pěstovat si to „svoje“. Zase je dobré se to naučit.

Navíc naše mladá paní říká, že práce na zahradě jí dělá dobře na duši. A mladý pán? Ten nám alespoň trochu zesílil a při rytí se smál, že je to ta nejlepší posilovna. A jejich děti? Lítají po zahradě a jsou zdravé.

Vyprávění závěrečné

Tak a dost povídání. Už jsem toho řekla hodně.

Jsem stará a unavená.

*Ted je to na vás: v jakém světě chcete žít,
jestli v pustém bez stromů nebo v krásném
plném kvetoucích a plodících stromů
– v rájské zahradě.*

No tak běžte! Běžte sázet nové stromy!

No to se ví, že musíte ven!

A jestli je tam zima, pořádně se obléčte!

*Ale nedělejte to bezhlavě! Práce krapná,
málo platná! Říkávalo se a platí to dodnes.*

*V téhle knizečce najdete vše, co potřebujete
vědět.*

*A jaký strom vlastně vysadit? Na to přijde-
te, když si odpovíte na otázky, jaké by si kladl
moudrý hospodář – před sto lety i dnes.*

Výběr ovocného stromu | Důležité otázky

Vysadit ovocný strom není žádná věda, řeknete si. A máte pravdu. Věda to není, ale aby nám strom a jeho ovoce dělalo radost, je potřeba se na chvíli zastavit a položit si pár otázek. A hlavně: zkusit si na ně odpovědět.

Jaké ovoce mi chutná? *Jablka. Budeme tedy sázet jabloň.*

Jaká jablka mi chutnají a co s nimi chci podnikat? Jen je začerstva jíst nebo i moštovat, sušit, skladovat celou zimu?

Chutnají nám letní červená jablíčka.

Z této odpovědi vyplyne volba odrůdy (skupiny odrůd) – tedy jakou jabloň. Zde už je potřeba poradit se s odbornými knížkami, internetem nebo ve školkách, kde se dozvíme, jaké máme odrůdy letních jablek. Navíc chceme letní červená jablíčka, takže máme např. tyto možnosti:

Astrachan

Hedvábné červené letní

Ted' u odrůd můžeme porovnat chuť (pokud ji známe) a odolnost vůči nemocem.

Hedvábné červené letní má nasládlou a lehce navinulou chuť a trpí strupovitostí.

Astrachan má výbornou polosladkou chuť a strupovitostí trpí méně.

Jak je náš pozemek osluněn – hodně, během dne střídavě, vůbec?

Asi každému je jasné, že nemůžeme stromy sázet do míst, kde je celodenní stín.

Budeme tedy hledat na pozemku místo, které je dostatečně osluněné.

Ted'si musíme přecíst něco o nárocích jabloní. Takže se dozvíme, že v teplých oblastech se vyhýbáme jižním a jihovýchodním svahům, ve vyšších polohách se zase nehodí severní svahy. *Najdeme tedy pro jabloň vhodné místo?* Budeme předpokládat, že tato podmínka se nám snad podaří splnit.

V jaké nadmořské výšce se nacházíme? V jaké poloze je pozemek, kam hodláme sázet? Co větry? Není zde chladný průvan?

Např. odpovíme, že se nacházíme ve 350 m n.m., větry z polí poněkud protahují pouze na pozemku vedle budovy, kam jsme ale jabloň zamýšleli. **Vyhledáme vlastnosti vytipovaných odrůd a porovnáme, která je pro naše podmínky vhodnější.** *Hedvábné červené letní je nenáročná na půdu, ale půdě odpovídá kvalita plodů. Raději sázíme do závětrří a do výšky 600 m n.m. Je odolná mrazu v květu. Astrachan je odrůda vysoce odolná mrazu ve dřevě i v květu, takže se hodí i do vyšších a drsnějších poloh (až 800 m n. m.), je nenáročná na půdu. Protože máme průvan, zvolíme raději odrůdu Astrachan.*

Kolik místa může v dospělosti strom zabrat, aniž by utlačoval jiné stromy, zastínil zelinářskou zahradu, či nám vyrazil okna v domě svými větvemi?

Pokud odpověď zní 8–10 m v průměru (což je běžná velikost jabloně na semenné podnoži), tak můžete bezstarostně pokračovat k dalším otázkám. Pokud máme místa méně, potřebujeme, aby strom tolik nenarostl.

Jak zařídit, aby strom tolik nenarostl?

Velikost stromu částečně ovlivňuje i zvolená odrůda. V našem případě obě odrůdy, z nichž vybíráme, netvoří velké koruny, a tak se dá počítat s průmě-

rem koruny 6 m. Hlavně ale vzrůst stromu ovlivňuje podnož. Musíme tedy volit jinou než semennou podnož. Tady už se nejspíš poradíme ve školkách nebo s odborníkem. Podnože mohou být slabě vzrůstné nebo středně vzrůstné a je jich mnoho typů.

Jaké požadavky na půdu a vláhu mají jabloně?

V moudrých knihách si přečtete, že jabloně potřebují mírně vlhké a propustné půdy, půdy hlinitopísčité s dostatkem humusu.

Takže jakou vlastně máme půdu – písčitou, hlinitou, jílovitou? A co vláha? Je na pozemku sucho, „normálně“ nebo hodně vlhko? Nebo jak kde?

U odpovědi „normálně“ si neděláme žádné starosti. Horší je to s odpovědí sucho nebo přílišné vlhko. Nikdy neopomeňte projít celý vhodný pozemek, protože i na jedné zahradě může být situace velice proměnlivá. Snažíme se najít stanoviště co nejvíce splňující výše popsané podmínky.

Výběr ovocného stromu | Důležité otázky

Tak a teď může přijít ten šok a trápení, že takové ideální podmínky prostě nikde nemáme, že žádnou jablonoň mít nemůžeme. Pak se vzpamatujeme a koukneme se kolem a zjistíme, že v okolí (i blízkém) jabloně rostou. Ideál je ideál. Toho se málokdy podaří dosáhnout, jak všichni ze života víme.

Vyrovnat se s nedokonalými a od ideálu odchýlenými podmínkami nám pomůže volba odrůdy (aby strom plodil), jak jsme viděli, ale také podnože (aby vůbec rostl). Semenná podnož dobře zvládá i horší podmínky a celkově se vyrovná s ledascím.

Pokud jsme už pomocí odpovědí zjistili, že velký strom na semenné podnoži mít z důvodu místa nemůžeme, podíváme se na charakteristiky některých „modernějších“ podnoží. Pokud je například celý náš pozemek spíše vlhký, zachrání nás např. podnož MM106, která je vhodná i do vlhkých a kamenitých půd a je středně vzrůstná.

Tak a závěrem ještě jedna důležitá otázka: Je zvolená odrůda ovocného stromu cizosprašná nebo samosprašná?

Pokud je samosprašná, tak stačí jeden námi zvolený strom a dál nic neřešíme. Ovšem všechny jabloně jsou cizosprašné. Pokud je odrůda cizosprašná, tak to znamená, že v době květu vyžaduje jinou kvetoucí odrůdu. Ta slouží jako dárce pylu. Je tedy opylovač. Opylení neprobíhá jen tak samo, ale je potřeba dostatečného množství hmyzu, především včel, které pyl přenesou poletováním z květu na květ.

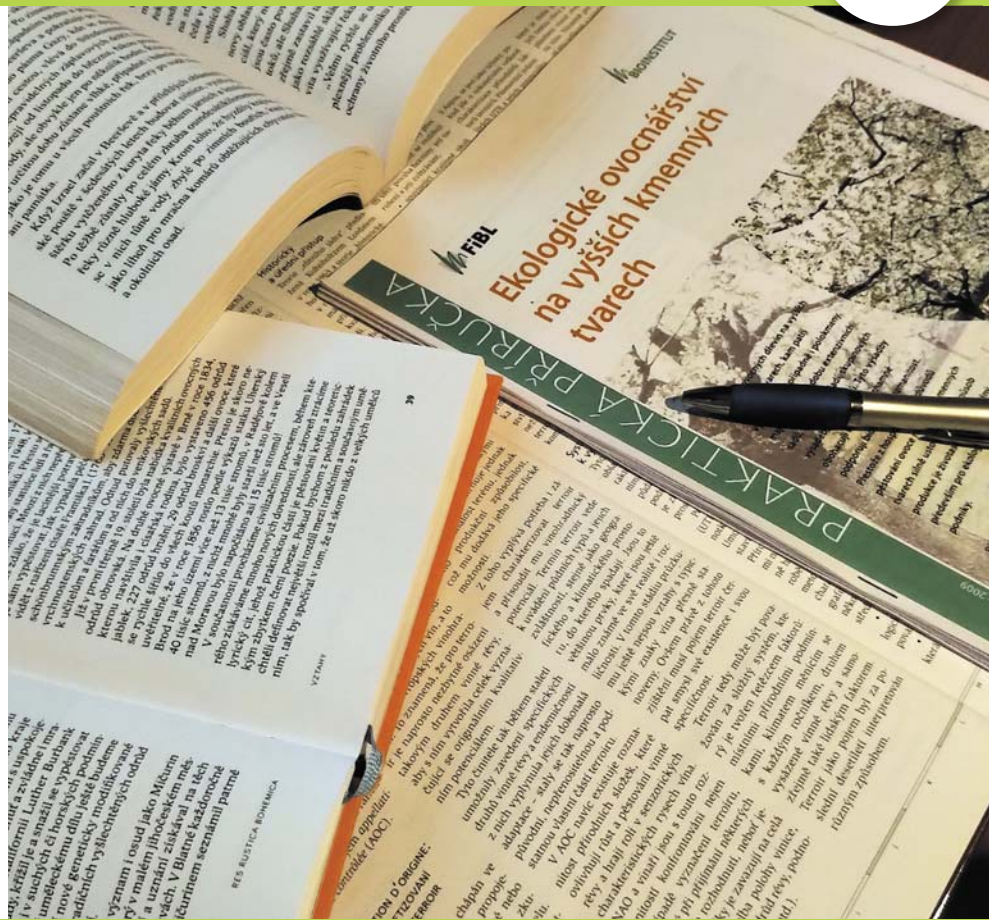
Vhodného opylovače k naší odrůdě můžeme najít v tabulkách v knihách a na internetu. K námi zvolenému Astrachánu je vhodná např. jablonoň Průsvitné letní.

Můžete se mrknout na zahrady kolem, ale i na svůj pozemek, zda už tam není nějaká brzy kvetoucí jablonoň. V praxi zas takový problém s opylením není, ovšem pokud nechceme sázet na vzdálené samotě. Včelky si květy najdou. Pokud na vzdálené samotě jsme, musíme vhodného opylovače vysadit.

A series of horizontal dotted lines on a light green background, intended for taking notes.

Jdeme sázet

Takže už jsme si vybrali pro nás ten nejlepší ovocný strom. A co dál? Můžeme si znovu přečíst vyprávění první o sázení stromu. A tady to navíc máte všechno přehledně:

Kdy sázet

Můžeme sázet buď později na podzim (v listopadu až do zamrznutí půdy) nebo brzy na jaře (od roztátí sněhu do rašení pupenů). Pozor! V obou termínech bývá pěkná zima, někdy fouká ledový vítr a občas během sázení může začít pršet! No, ale nejsme žádné „zdechliny“, jak by pravila stařenka, teple se oblečeme, skočíme do gumáků a budeme doufat, že ten čerstvý vzduch stejně jako naši předkové přežijeme! A nezapomeneme bundy – ideálně nepromokavé. Je potřeba si připomenout, že „nejsme z cukru“, a tudíž se nemůžeme rozpustit dokonce ani v dešti! Taký vám to babičky a prababičky říkají? Nebo vás už spíš varují, ať raději nechodíte ven?

Vykopeme jámu

Potřebujeme samozřejmě krumpáč, rýč a lopatu a kolečko. Práci by spíš měli dělat kluci, ale pokud nemáme použitelného klu-

ka po ruce, zvládnou to i větší holky. Než začnete, vezměte si rukavice! Hlína za nehty jde špatně vyčistit, zvláště za delšími nehty dívek. Rukavice také ochrání vaše ruce před mozoly nebo strženou kůží v případě, že budeme jam hloubit hodně. A nejdřív: Vyměříme 1 × 1 m. Vezmeme si k ruce metr! Naše odhady nemusí být přesné. V tomhle prostoru rýčem vyryjeme travnaté drny. Můžeme je odvézt na kolečku do kompostu nebo na místo, které potřebujeme rychle zatravnit. Potom: S rýčem a krumpáčem vykopeme jámu hlubokou alespoň 50 cm. Hlínu z jámy házíme stranou a vybíráme z ní kameny, které pak odvezeme. Dno jámy trochu zkypříme.

Zatlučeme kůl doprostřed jámy.

Příprava stromku

Seřízneme kořeny stromku do zdravého dřeva, abychom tím podpořili tvorbu nových kořenů. Když máme poblíž někoho zkušeného, svěříme to jemu. Pokud to děláme poprvé, budeme doufat, že to podle návodu zvládneme: Odstříháme všechny poškozené, zaschlé a namrzlé kořeny. Poznáme to tak, že zdravé kořeny mají bílé dřevo, zaschlé kořeny jsou hnědé, namrzlé šedé až černé.

Vložíme stromek do jámy

Někdo stromek drží, další sype hlínu ke kořenům. Se stromkem trochu třeseme, aby se hlína dostala ke kořenům a nebyly tam dutiny. Místo roubování musí být ve výsledku asi 10–20 cm nad zemí.

Čím stromek zasypáváme

Chceme, aby dobře rostl, takže mu hlínu vylepšíme o kompost. Pozor! Ke kořenům stromku ale nepatří hnůj ani nic, co není rozložené.

Zalijeme

Když máme kořeny asi ze 2/3 zasypané, tak vydatně zalijeme, čímž se půda slehne. Po úplném dosypání hlíny zalijeme znovu. Pokud sázíme na jaře, nesmíme zapomenout vysazený stromek opakovaně a vydatně zalévat. Mrkněte se na to, jaký objem mají vaše konve. Ke stromku patří asi 10 l vody.

Ochrana proti okusu zvířít

Nemusíme dávat, pokud sázíme na dobře oplocené místo, ale jistota je jistota.

Přivázání stromku ke kůlu

Ničím, co se může zařezávat, takže žádný drát ani šňůra. Ideální je páska, která musí být volná.

První řez po výsadbě

Pokud sázíme špičák, tedy vlastně prut, tak neřežeme, jelikož není co. Pokud sázíme na podzim, tak také neřežeme, protože se rány přes zimu nezhojí a stromek oslabí. Takže ideální termín povýsadbového řezu je na jaře v březnu.

Výchovný řez

Provádíme každoročně na jaře po dobu prvních pěti let a pak už necháme na přírodě, aby si strom rostl sám jak potřebuje, je moudřejší než my. Při řezu dáváme pozor na kosterní – základní větve. Jsou jako lidské údy. Kdybychom je uřízli nebo poškodili, strom by zašel, a to bychom pak po něm nemohli tak krásně lézt a rozhlížet se po krajině.

Kdo chce vědět více, může se podívat na videa Dominika Grohmana, který je potulným sadařem, toulá se po vlastech českých a učí lidi sázet a pečovat o stromy. Nebo příběhne za námi z Železnohorského regionu a my mu poradíme, kde jsou šikovní arboristé, sadaři a zahrádkáři, od kterých by se mohl učit.

Pak už se stačí o stromy dobře s láskou a trpělivostí starat a ony vám přinesou své ovoce.

A jestli chcete vědět a naučit se, jak se dělá marmeláda, povídla nebo z jablek štrúdl, tak si počkejte na další vyprávění...

Stará jablň vypravuje

Příběh ovocného stromu

Stará jablň vypravuje,
vydala MAS Železnohorský region, z. s.,
nám. Míru 288, 538 03 Heřmanův Městec ©2020,
tiskový náklad 10 000 ks

Autorské texty, fotografie: Kateřina Korejtková,
Autorské texty, fotografie, kresby:
Ing. arch. Tereza Šmídová, Amálie Šmídová
Autorské fotografie archiv Chrudimsko-Hlinecko
Autorské fotografie, grafické zpracování: Leona Turynová
Tisk: fronte s.r.o., Pardubice

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Výzkum, vývoj a vzdělávání

